

İSLÂMDA ve Hz. MEVLÂNÂ'DA KADINA SAYGI

Semih SERGEN

Sayın Başkan, Değerli dinleyenler,
Gönüller Sultanı yüce Mevlânâ;
«Ben sağ olduğum sürece Kur'anın kölesiyim, kuluyum
Ben, Muhammed Muhtar'ın yolunun tozuym.
Benden kim bundan başka söz naklederse
Ben ondan da bizarım, o sözlerden de bizarım.» buyuruyor.

Hz. Mevlânâ, örnek bir müslüman olarak yaşayıp, örnek bir müslüman olarak sonsuz âleme göçetmiştir. O halde Hz. Mevlânâ'da herhangi bir konuyu işlemek için onun ana kaynağına inmek, yaşayışına yön veren İslâmiyetin o konuya bakış açısını tespit etmek gerekir. Şu halde İslâmiyet kadına nasıl bakmış, kadını nasıl değerlendirmiştir işe o noktadan başlamakta yarar vardır.

İslâmiyette kadının yerini ve durumunu değerlendirmek için, o asırda dünyanın çeşitli ülkelerinde kadının durumu nedir, buna bakalım önce.

— Eski Hind'de kadın, evlenme, miras ve diğer konularda hiç bir hakka sahip değildir. Veda'larda kadın kasırgadan, ölümden, zehirden ve yılandan daha kötü bir yaratık olarak anlatılır. Budizmin kurucusu Buda, önceleri kadını dinine kabul etmiyordu. Daha sonraları, kadınları dinine kabul etmiş; fakat bunun Budist toplumu için çok tehlikeli olduğunu söylemiştir. Yakın dostu ve amcazâdesi Anenda'ya: «Kadını dine kabul etmeseydik, Budizm saf bir şekilde uzun asırlar devam edebilirdi, fakat kadın aramıza girdikten sonra bu dinin uzun yaşayabileceğini sanmıyorum.» demiştir. (Dr. Ahmed Çelebi, s. 175, Mukarenetul-edyân-Edyânül Hind).

— İsrail hukukunda, erkek; ailenin mutlak hâkimidir. Yahudi kızları babalarının evinde bile hizmetçi gibidirler. Baba onları satabilir. Boşanma hakkı keyfi bir şekilde kocaya aittir. Kızlar ancak başka bir vâris olmadığı zaman babalarının mirasına hak kazanabilirler.

— İran'da kız kardeşle evlenmek câizdi. Kan hısımlığının, kız kardeş ve annelerin saygıya değer bir özellikleri yoktu.

— Eski Yunan ve Roma'da kadın hiç bir hakka sahip değildi. Evlenmenin en büyük gayesi erkek çocuk elde etmek, mal, mülk üzerinde yakın bir bakıcı bulmaktı. İsparta'da cinsi bakımdan kuvvetli olan kadın kocasından başka kimselerle de münasebette bulunmaya zorlanırdı. (İlâhiyat Fakültesi Dergisi. 1961, s. 131 - 133).

— Eski Çin'de kadın insan sayılmaz, ona ad bile takılmazdı. Kadının, bir, iki, üç diye sayı ile çağrılırdı. Erkek çocuklar makbul sayılır, kız çocuklar «Domuz», diye anılırdı.

— İngiltere'de M. S. 5. asırda, 11. asra kadar kocalar, karılarını satabilirlerdi. Kadın, murdar bir yaratık sayıldığından İncil'e el sürmezdi. VIII. Henry devrinde (1509 - 1547) parlamentodan çıkan bir kararla kadınların İncil'e el sürmeleri yasalaştı. İngiltere'de kadın, 16. asırda artık kutsal kitaba el sürebilecekti ve İncil okuyabilecekti. (M. Raif Ongon, İslâm Hukuku, s. 71).

— Arabistan'da İslâmiyetin doğuşundan önce kadın, evlenme, aile kurma, boşanma düzeninden ve miras hakkından mahrumdu. Kız çocuk ailede, maddi bakımdan yük, manevi bakımdan bir utanç vesilesiydi. Baba, kızını öldürmekte serbestti; hem de diri diri toprağa gömerek.

Hız. Ömer, «İslâmiyetten önce yaptığım iki şey vardı ki» diyor, «Birini hatırladıkça hâlâ gülmekten kırılıyorum, ötekini hatırladıkça ise gözlerimden acı yaşlar dökülür. Çok güldüğüm olay: O devirlerde her ailenin Tanrı yerine koyduğu bir put'u vardı. Geçimimizi ticaretle sağladığımız için, yola çıkarken, genellikle hamurdan yaptığımız bu Tanrımızı da yanımıza alırdık ve acıkınca da bir güzel yerdik Tanrımızı. Çok üzüldüğüm olaysa şuydu: Çok sevdiğim bir kızım vardı. İki üç yaşına kadar öldürmeden muhafaza edebildim ama daha sonra törelerimiz gereği öldürmeye karar verdim. Bir sabah kızımı da yanıma alarak çöle doğru yola çıktım. Ben kızıma mezar kazmaya başladım. Kürekle kızgın kumları atıp, çukuru kazarken o, çevremde dolaşüyor, gülerek, sakalına ve saçlarına sıçrayan kumları silkeliyor, tatlı bir sesle, «Babacığım, saçın ve sakalın kirlenmesin» diye cıvıldıyordu. Oysa biraz sonra onu çukura ittim ve öldürdüm, hem de diri diri kuma gömerek.

Erkek - Kadın - Renk - Sınıf farkını ortadan kaldıran İslâmiyetle birlikte, kadına insan olmanın onuru iade edilmiş oldu. Kadımla

erkeğin doğuştan eşit olduğunu İslâmın Kutsal Kitabı Kur'anı Kerim şöyle ilân ediyordu:

Kadın - Erkek, fakir - zengin, siyah - beyaz her ferd, istisnası olmadan, kıyamet gününde Allah'ın huzuruna tek başına ve mutlak bir kul olarak gelecektir, hiç bir ayırma olmayacaktır. (Meryem Sûresi, 93 - 95. âyetler.)

«Ey insanlar, biz sizi bir erkekle bir diğiden yarattık. Şüphesiz ki Allah katında sizin en şerefliiniz takvaca en ilerde olanınızdır.» (El - Hucurat Sûresi 13. âyet.)

«Ey insanlar, sizi bir ket candan yaratandan, ondan da yine onun zevcesini vücuda getiren ve ikisinden birçok erkek ve kadınlar türeten Rabbinizden korkun.» (El - Nisan Sûresi, 1. âyet.)

İslâmın yüce peygamberi de kadın erkek eşitliğini ve kadına verdiği değeri Hadîsi şeriflerinde şöyle ifade ediyordu :

«Kadın, Tanrı yolunda erdir, ona kadın demek revâ değildir.»

«İnsanlar tarak dişleri gibi eşittir.»

«Cennet annelerin ayakları altındadır.»

«Sizin en hayırlınız; kadınlarına karşı en iyi ve en nezâketli olanınızdır.»

«Kadınlara kötü muamelede bulunmayın, Allah'tan korkun.»

«Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır.»

«Bağışta çocuklarınız arasında eşitliğe dikkat edin, eğer bir tarafı üstün tutsaydım kadınları tutardım.»

Kızını her seferinde ayakta karşılayan, ibadet edeceği zaman bile eşinden izin istemek inceliğini gösteren yüce peygamberimiz, savaşa giderken bile eşlerinden birini yanlarında götürürlerdi.

Müslümanlığı ilk kabul edenin de, ilk İslâm şehidinin de kadın olduğu düşünülürse, kadınların da İslâmiyete ve onun yüce peygamberine nasıl yürekten bir bağla bağlı olduğunu anlamakta güçlük çekmeyiz. İslâmiyetin ilk yıllarında kadın erkekle birlikte çalışmış, hatta savaşlara bile katılıp, yaralıları tedavi etmiştir.

Gerek aile içinde, gerekse toplum hayatında kadın kocasının yanında, onun çalıştığı her işte çalışıp ona yardımcı olmuş, hem manen hem maddeten ailesine destek sağlamıştır. Türklerin İslâmiyeti

kabul etmesiyle bu birliktelik daha da artmıştır, çünkü Türkler, İslâmiyeti kabul etmeden de kadınlarına büyük değer vermişler, eşlerini her zaman ön plânda tutmuşlardır.

Türkistan'dan Anadolu'ya göçen Bahaüddin Veled de aynı terbiyeyle yetişmiş, Sultan-ul Ulemaya eş, Gönüller Sultanı Hz. Mevlâna'yı öyle eğitmiştir. Yüce meşrebinde, özellikle kadınlara önemli mevki veren Hz. Mevlâna Mesnevi'nin birinci cildinde Fahri Kâinat efendimizin «Kadınlar erkekleri yenerler, ama cahil erkekler onları yenerler,» hadisi şerifini şu yolda açıklar: «Çünkü cahil erkekler sert ve kaba davranışlı olurlar. Onlarda acımak, lütfetmek, sevmek azdır. Tabiatlerinde, yaradılışlarında hayvanlık üstündür. Sevgi ve acımak insanlık vasfıdır. Öfkelenme, şehvet de hayvanlık vasfı.»

Yine Mesnevi-i Şerifin bir beytinde :

«Pertev-i Hakkest an mâşûk ni
Hâlikest an güyyâ mâhlûk ni»
«Kadın Hak nûrudur, sevgili değil,
Sanki yaratandır, yaratılmış değil.»

diyerek, Tanrının Hâlikiyet sıfatının kadında tecelli ettiğini pek güzel ve ilâhi bir şekilde açıklar. Yüce Mevlânâ yine bir şiirinde :

«Güyâ Hak tâft ez perdei râkik»
«Sanki ince perdeden Hak tecelli etmiştir» diyor.

İbnil Farit'in dediği gibi, «Her güzelin güzelliği Allahın cemâlin-den müsteardır.»

İnsan ruhunun derinliklerini iyi tanıyan Hz. Mevlâna, kadının baskıyla düzelemeyeceğini, aksine kadındaki bir takım kötü huylara katlanarak erkeğin daha iyi bir yere varacağını, kadının özündeki cevherin de yumuşaklık ve iyi davranışlarla meydana çıkarmasının mümkün olabileceğini, kavgâ ve gürültüyle bunun imkânsız olduğunu, Fihi Mafih'de şöyle anlatır :

— Gece ve gündüz kavgâ edip bir kadının huyunu güzelleştirmek ve düzeltmek istiyorsun. Onun pisliğini kendinle temizliyorsun. Kendini onunla temizlemen, onu kendinle temizlemeden daha iyidir. Sen onun vasıtasıyla iyileş, güzelleş, ona doğru git. İmkânsız olsa bile onun dediği şeyi kabul et. Kıskançlık her ne kadar erkeklerin vasıflarından ise de bu huyu bırak, O başka erkeklerin sıfatlarını sana söylese de kıskanma, çünkü sende ki iyi vasıflardan sonra kötü vasıflar meydana gelir. Aziz ve yüce olan Tanrı, peygambere çok in-

ce bir yol gösterdi. O yol nedir? Kadınların kaprislerine, kötülüklerine tahammül etmek ve onların söyledikleri imkânı olmayan şeyleri dinlemek ve ona karşı sert davranmamak suretiyle kendini iyileştirmek ve düzeltmek için evlenmektedir. Senin huyun tahammüle iyi olur, onunki ise zulüm ve kötü muameleden dolayı bozular, kötüleşir. Sen ne kadar kadına «Kendini sakla, örtün» diye emretsen, kendini gösterme arzusu onda o nisbette fazlalaşır. Halkta da gizlendiğinden dolayı o kadını görmek temayülü o kadar artar. Şu halde sen oturmuş iki taraftan bu görmek ve görülmek arzusunun rağbetini artırıyor ve bununla da onu ıslah ettiğini zannediyorsun. Bu yaptığın şey, fesatlığın ta kendisidir. Onda eğer kötü bir iş yapmamak cevheri varsa, sen mani olsan da olmasan da o güzel yaratılışına temiz ve iyi huyuna uyacaktır. Sen merak etme. Aklını, işini, gücünü karıştırma. Ona mâni olmak, muhakkak ki rağbetini arttırmaktan başka bir işe yaramaz.»

Erkek - Kadın, Zengin - Fakir arasında hiç ayırım yapmayan Gönüller Sultanı, kadınların sevgi ve dostluğunu kazanmış, onları yüceltmek için sohbetlerde bulunmuş, birlikte olmuştur.

Menakib al-Arifinde Ahmet Eflâki şöyle anlatıyor:

«Konya'nın bütün hanımları her Cuma akşamı Sultanın has naikbi olan Eminüddin Mikail'in hanımının huzurunda toplanırlar ve mutlaka Hüdavendigâr'ı davet etmesi için yalvarırlar.

Bu cemaat toplanınca hepsi tam bir huzur içinde Mevlânâ'nın teşrifini beklerdi. Mevlânâ akşam namazından sonra kimseyi rahatsız etmeden tek başına onların yanına gelir, ortalarına otururdu. Kadınların hepsi o kutbun etrafında halka olurlardı ve Mevlânâ'nın üzerine gül yaprağı dökerlerdi. Sonra bu yaprakları alır, uğur sayarlardı. Mevlânâ Hazretleri bunların arasında gül ve gül suyu içinde tere boğulur, gece yarısına kadar mânâlar ve sırlar saçmakla, nasihat etmekle meşgul olurdu. Sonunda şarkı söyleyen cariyeler, nadir defçiler, kadın neyzenler çalmaya başlar, Mevlânâ Hazretle ride sema kalkardı. O topluluk, başlarını ayaklarından, külahlarını başlarından ayırt edemez bir hale gelirdi. Mevlânâ Hazretleri birşeycik kabul etsin de iltifatta bulunsun diye bütün altın ve mücevherlerini o keşif sultanının ayakkabısının içine dökerlerdi. Mevlânâ bunlara hiç bakmaz ve sabah namazını onlarla kılar, hareket ederdi.

İnsanların dış görünüşüne değil, özüne bakan yüce sultan, onları gerçeğe yönelterek, Hak nuruyla aydınlatmaya çalışmıştır. Ahmet Eflâki şöyle anlatıyor :

Vezir Ziyaeddin'in hanında Tavus adında harp çalan bir hanım vardı. Sesi de çok tatlı ve gönül okrayıcı idi. Gönül kapıcı ve benzeri az bulunan bir kadındı. Saz çalmadaki maharetinden ötürü bütün aşıklar onun esiri olmuşlardı. Tesadüfen bir gün Mevlânâ hazretleri o hana girip Tavus hanımın odasının karşısında oturdu. O sırada Tavus-i Çengi cilve yaparak Mevlânâ'nın huzuruna gelip başkoydu, sazını Mevlânâ'nın eteğine vurup onu kendi hüccesine davet etti. Mevlânâ hazretleri icabet buyurup sabahın eren saatlerinden ta akşam namazına kadar onun odasında namaz ve niyazla meşgul oldu. Mübarek sarığından bir gez mikdarı kesip Tavus hanıma verdi. Cariyelerine de kırmızı dinarlar bağışlayarak hareket etti. Aynı gün Sultanın hazinedarı Şerafettin o hana uğradı. Tavus hanıma aşık ve meftun oldu. Emin adamlar gönderip Tavus'u hamama gönderdi, sonra da kendi nikahı altına aldı. Zifaf gecesi «Şimdiye kadar sende bu güzellik ve dilberlik yoktu. Bu günlerde seni zamanın Râbia'sı ve Züleyha'sı gibi görmemin sebebi nedir? Bundan evvel olduğun gibi değil misin? Bu güzellik ve süs nereden geldi?» diye sordu. Tavus Hanım, Mevlânâ'nın kendisini şereflendirdiğini söyledi ve başına bağladığı Mevlânâ'nın vermiş olduğu sarık parçasını ona gösterdi. Nihayet Tavus-i Çengi'nin durumu o dereceye vardı ki, Konya'nın hurileri ve tertemiz olan âlemin nurlu güzelleri onun müride'si oldular. Tavus hanım onların arasında açık kerametler gösteriyor, insanların kalplerinden haber veriyordu. Bu hanım bütün cariyelerini azat edip evlendirdi. Ve o mübarek handa müslümanların hamamı oldu. Şimdi oraya meşhur NAKIŞLI HAMAM derler.

Hangi sınıftan olursa olsun, insanlara sevgiyle yaklaşmak, onları kendi özünden haberdar edip, Tanrı lezzetiyle sarhoş ederek doğru yola sevk etmek Yüce Mevlânâ'nın en büyük özelliklerindendi. Bakınız gene aynı konuda Ariflerin Menkibelerinde nasıl anlatılıyor :

Sahip İsfahani'nin hanında çok güzel bir fahişe kadın vardı. Yanında da çalışan birçok kız vardı. Birgün Hazreti Mevlânâ bu hanın önünden geçiyordu. Bu kadın handan çıkıp koştu, başkoyup Hazreti Mevlânâ'nın ayaklarına kapandı. Son derecede yalvarıp yakardı ve saygılarını sundu. Yüce Sultan: «Râbia.. Râbia.. Râbia..» diye üç defa bağırdı. Kızlara da habergitti, hepsi birden dışarı fırlayıp Hazreti Mevlânâ'nın ayaklarına kapandılar. Hüdavendigâr «Ne de büyük pehlivanlar. Ne de büyük pehlivanlar. Eğer siz bu yükleri ve zahmetleri çekmemiş olsaydınız, bu kadar şehveti ve kötü nefsi kim yenerdi? İffetli ve namuslu kadınların, iffet ve namusları nasıl an-

laşılırdı» buyurdu. Mevlânâ'nın bu sözlerini işiten devrin büyüklerinden biri «Mevlânâ gibi büyük bir adamın, bir genelev fahişesiyle böyle ilgilenmesi ve onlara böyle iltifatlarda bulunması mânâsızdır» der. Bunu duyan Mevlânâ: «Bu kadın olduğu gibi hareket ediyor ve olduğu gibi riyasız görünüyor. Eğer sen de erkeksen onun gibi ol, için ve dışının bir olması için ikiyüzlülüğü ve iki renkliliği bırak. Eğer için dışın bir olmazsa işin bătıldır ve boştur.» buyurdular. Sonunda bu güzel kadın, Rabia gibi tövbe ederek emrinde bulunan kızları azat etti. Evinin eşyasını fakirlere dağıttı. Ahiret kadınlarının talihlileri sırasına geçti ve Hazreti Mevlânâ'ya mürit olup çok hizmetlerde bulundu.

Yetiştığı aile çevresinde insana sevgiyi, kadına saygıyı islâmi bir kaide olarak benimseyip ömrü boyunca böyle yaşayan Hazreti Mevlânâ, eşlerine, kızlarına, gelinlerine, mânevi evlâtlarına aynı incelik ve zarafetle davranmış aralarında hep sevgi ve adaletle hükmetmiştir.

Birgün Mevlânâ'nın kızı Melike Hatun, cariyesini azarlamıştı. Hazret birdenbire içeri girdi ve: «Onu niçin dövüyor, niçin incitirirsin? Acaba o hanım, sen cariyeye olsaydın ne yapardın? İster misin ki bütün dünyada: «ALLAH'TAN BAŞKA HİÇ KİMSENİN KÖLE VE CARIYESİ YOKTUR, DİYE BİR FETVA VERİYİM.»